

ÜNİTER DEVLET KAVRAMI ÜZERİNE TARTIŞMALAR

ARŞ. GÖR. M. BALKAN DEMİRDAL*

Giriş

Anayasa hukukçuları tarafından yapısına göre devlet şekilleri basit devlet ve bileşik devlet olarak ikiye ayrılmaktadır. Basit devlet denilen yapı üniter devlet yapısıdır. Bileşik devletler ise kendi içinde devlet birlikleri ve devlet toplulukları olmak üzere ikiye ayrılır. Devlet birlikleri ise artık tarih sayfalarında kalmıştır. Devlet toplulukları ise konfederasyon ve federasyon olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ancak günümüzde konfederal devletlerin de ortadan kalkması sonucu sadece federal devletler varlığını sürdürmektedir. Küreselleşme ve özellikle Avrupa kıtası özelinde Avrupa Birliği süreci acaba üniter devletlerin de sonunu mu getirmektedir? Üniter devlet yapısı da konfederal devletler ya da devlet birlikleri gibi tarihin sayfalarında mı kalacaklardır?

İşte bu çalışmada üniter devletin özellikleri, unsurları ve Türkiye özelinde üniter devlet ilkesinin anayasal metinlerde yer alan ilkeleri incelenerek günümüzdeki

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

Buna göre dar anlamda üniter devlet, “devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak tek bir siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu devlet biçimidir”. Geniş anlamda ise “tek siyasal örgütlenmeye sahip olan, başka bir anlatımla tek merkezli devletler” için kullanılır.

sorunları tartışılacaktır. Bu minvalde ilk bölümde üniter devletin tanımı, unsurları ve özellikleri üstünde durulacak, ikinci bölümde üniter devletin dünyada ve Türkiye’de geçmişten günümüze nasıl uygulandığı ve anayasalarda hangi ilkelerle yer aldığı incelenecektir. Son bölümde ise üniter devleti tehdit eden küreselleşme ve postmodernizm gibi kavramlar incelenecek ve özellikle Türkiye’nin güncel sorunlarının üniter devlet ilkesi içinde çözülüp çözülemeyeceği irdelenecektir.

I. Genel Olarak Üniter Devlet

A. Üniter Devletin Tanımı Ve Unsurları

Üniter devlet, “Devletin, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği gösteren devlet şekli”¹dir. Bir diğer tanıma göre ise “gerek iç hukuk gerekse uluslararası hukuk açısından, devlet gücünün birlik gösterdiği ve tek bir siyasal merkezin elinde bulunduğu devlet yapısı” olarak tanımlanabilir.²

Atilla Nalbant ise üniter devlet kavramını dar ve geniş anlamlarıyla iki farklı şekilde tanımlamaktadır. Buna göre dar anlamda üniter devlet, “devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak tek bir siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu devlet biçimidir”. Geniş anlamda ise “tek siyasal örgütlenmeye sahip olan, başka bir anlatımla tek merkezli devletler” için kullanılır.³ Bu bağlamda üniter devletin unsurları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Aa. Devletin Unsurlarında Teklik

Devletin unsurları bilindiği üzere ülke, millet ve egemenliktir. Üniter devlette ise bu unsurlar kendini tek ülke üzerinde tek bir milletin tek bir egemenliğe tabi olması şeklinde göstermektedir.⁴ Bu minvalde üniter devlette devleti oluşturan unsurlar tek ve bölünmez bir bütün oluşturmaktadırlar.⁵

1. Egemenliğin teklifi ve bölünmezliği ilkesi

Bu ilkeye göre egemenliğin tek kaynağı ulustur. Ulus haricinde ulusaltı hiçbir topluluk egemenliğin kaynağı olamaz. Bu minvalde ulus, mevcut siyasal iktidarın tek meşruluk kaynağıdır. Egemenliğin teklifi ve bölünmezliği ilkesinin uygulanması

ise yasama, yürütme ve yargı erklerinin tekliği ve bölünmezliği ile sağlanmaktadır.⁶ Ulusal egemenliğin bir içe dönük bir de dışa dönük iki yönü vardır. Dışa dönük bakıldığında egemenliğin bu yönü bağımsızlığı getirir. Millet kendi egemenliği dışında başka milletlerin egemenliğini reddeder. İçe dönük sonucu ise, ulusal egemenlik demokrasiye ilişkin kurum ve kurallar bütünüyle özdeşleşmiştir. Egemenlik demokratikleşme yoluyla ulus ve devlet arasında bütünlük sağlamaktadır.⁷

2. Milletin tekliği ve bölünmezliği ilkesi

Üniter devlette millet unsuru da tek ve bölünmez bir bütündür. Bu ilkenin çıkış noktasını ise Fransız Devrimi oluşturmaktadır. Fransız devrimi ve sonrasında en büyük amaç toplumsal birliğin oluşturulmasıdır. Bu birlik ise, soylular ile ruhban sınıfı dışında kalan bireyler esas alınarak söz konusu bireylerden oluşan üçüncü sınıf temelinde eşitlik öngörülerek sağlanacaktır.⁸ Bunun sonucunda söz konusu emelin gerçekleştirilmesi için kurulan meclise “Ulusal Meclis” adı verilmiş ve milletin tekliği ve bölünmezliği ilan edilmiştir.⁹ Böylece milleti oluşturan bireyler arasında din, dil, etnik grup temelinde ayırım yapılmayarak ulus ruhu sağlanmış olur. Milletin tekliği ve bölünmezliği de bu sayede pekiştirilmiştir. Üniter devletlerde din, dil, etnik azınlıkların varlığın tanınmaması ile ilgili bu ilkeye ise “azınlıkların tanınmaması” ilkesi denmektedir.¹⁰ Birbirlerinden farklı olan alt kimlikler kültürel zenginlikler olarak tanınıp, insan hakları doğrultusunda bu tip kültürel kimlikler baskı altına alınmadan belli sınırlar içerisinde hoşgörü gösterilebilir. Ancak “bunların kolektif haklar düzeyinde hukuki bir yapıya dönüşmesi kabul edilemez.”¹¹ Böylesine bir dönüşüm üniter devletin millet unsuruna ters düşecektir.

Ancak üniter devletlerde milletin tekliği ve bölünmezliği ile ilgili olarak farklı görüşler de öne sürülmektedir. Buna göre “tek millet” söylemi milletin aynı dil, din, ırk ve kültür özellikleri gösteren bir devlette sorun yaratmayabilir. Ancak birden çok ırk, din, dil veya mezhep çeşitliliği gösteren bir ülkede devlet toplumu bir araya getiren tüm unsurlara eşit mesafede durmak zorundadır.¹² Buna göre tüm unsurlara eşit mesafede duracak olan devletin merkezi teknik bir merkez hâline gelmiştir. Söz konusu fikri savunulara göre; bu yapı, federal yapı dışında üniter devletlerin bölgesel devlet yapılanmasına geçmesiyle sağlanabilir.¹³ Söz konusu

Devletin unsurları bilindiği üzere ülke, millet ve egemenliktir. Üniter devlette ise bu unsurlar kendini tek ülke üzerinde tek bir milletin tek bir egemenliğe tabi olması şeklinde göstermektedir. Bu minvalde üniter devlette devleti oluşturan unsurlar tek ve bölünmez bir bütün oluşturmaktadırlar.

Üniter devlette devletin unsurlarında teklik olduğu gibi, hukuk birliği ile birlikte devletin organları olan yasama, yürütme ve yargı organları bakımından da teklik söz konusudur. Bu doğrultuda ülkenin bütünü için tüm kanunları yapan tek bir yasama organı vardır. Yani norm koyma yetkisi istisnai haller dışında tek ve bölünmezdir. Ayrıca bireylerin arasında ve devlet ile bireyler arasında ortaya çıkabilecek hak ve menfaat uyuşmazlıklarının çözümü için bulunan yargı organı da üniter niteliktedir. Yargı organı farklı yargı kollarından ve farklı görevdeki mahkemelerden oluşsa dahi ülkenin her yerinde aynı tür mahkemeler bulunmakta ve bu mahkemelerin üst mahkemeleri de aynı olmaktadır

yapılanmanın Avrupa'da örnekleri gözükmemektedir. Ancak söz konusu örneklerin ne kadar başarılı olduğu tartışmaya açık hâldedir.

3. Ülkenin tekliği ve bölünmezliği ilkesi

Üniter devlette devletin ülkesi tek ve bölünmez bir bütündür. Buna "ülkenin bölünmezliği veya ülkenin bütünlüğü" ilkesi denmektedir.¹⁴ Bu ilkeler sonucu ülkenin bir kısmına veya bir bölgesine ayrılma hakkı tanınmamaktadır. İl ve ilçe gibi basit idari bölümlere ayrılabilen bölgelerin sadece idari yetkileri vardır. Ancak burada temel husus; tüm ülkede bölge bölge farklılıklar olmaksızın aynı hukuk düzeninin yani aynı anayasa ile aynı kanunların uygulanmasıdır.¹⁵

Ülkenin bölünmezliği ve tekliği ilkesi aynı zamanda uluslararası hukuk bakımından da korunmaya alınmış ve "devletin ülkesinin bütünlüğü" ilkesi ile uluslararası hukuk ilkeleri arasına girmiştir. İlk önce Milletler Cemiyeti'nin 10.maddesi ile tanınan söz konusu ilke daha sonra Birleşmiş Milletler antlaşmasının 2.maddesinin 4.fıkrasında da yer almıştır. Bu hükümler ile üye devletlerin birbirlerinin ülke bütünlüğüne saygı gösterecekleri uluslararası hukukta ilke olarak kabul edilmiştir.¹⁶

Ab. Devletin Organlarında Teklik

Üniter devlette devletin unsurlarında teklik olduğu gibi, hukuk birliği ile birlikte devletin organları olan yasama, yürütme ve yargı organları bakımından da teklik söz konusudur.¹⁷ Bu doğrultuda ülkenin bütünü için tüm kanunları yapan tek bir yasama organı vardır. Yani norm koyma yetkisi istisnai haller dışında tek ve bölünmezdir.¹⁸ Ayrıca bireylerin arasında ve devlet ile bireyler arasında ortaya çıkabilecek hak ve menfaat uyuşmazlıklarının çözümü için bulunan yargı organı da üniter niteliktedir. Yargı organı farklı yargı kollarından ve farklı görevdeki

mahkemelerden oluşsa dahi ülkenin her yerinde aynı tür mahkemeler bulunmakta ve bu mahkemelerin üst mahkemeleri de aynı olmaktadır. Yine aynı şekilde yürütme organı da bütünlük göstermektedir. Yürütme organının en üstünde “merkezi idare” olarak adlandırılan, parlamenter sistemlerde “bakanlar kurulu” başkanlık sistemlerinde ise “başkan” bulunmaktadır. Yürütme yetkisi esas itibari ile bu organlarda toplanır. Ancak ülkedeki tüm idari faaliyetlerin bu organlar tarafından kullanılması mümkün olmadığından yürütme organının mutlak üniter bir yapı göstermesi imkânsızdır.¹⁹ Buna göre yürütmenin görünümü ikiye ayrılır.

1. Merkezi Yapılı Üniter Devlet

Merkez yapılı üniter devlet, devlet dışında başka kamu tüzel kişininin olmadığı ve tüm idari faaliyetlerin merkezden yürütüldüğü üniter devlettir.²⁰ Bu tip yapılanmada bütün yetkiler başkentte toplanmıştır. Ancak taşrada merkezi görevlilere yetki genişliği ilkesi ile belli konularda karar alma ve uygulama yetkisi tanınmış bulunmaktadır.²¹ Bunun sebebi sıkı sıkıya uygulanan bir merkezi idare yetkisinin kırtasiyeciliği artırması, yerel halkın yönetime katılamaması ve hizmetlerin ağır işlenmesi gibi sonuçlarını ortadan kaldırmaktır.

2. Yerinden Yönetimli Üniter Devlet

Bu yapıda bazı devlet faaliyetleri devlet dışındaki kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmektedir. Yer yönünden ve hizmet yönünden olmak üzere iki çeşittir. Yerinden yönetimli yapıda yerel işler genel merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimler vasıtasıyla yapılmaktadır.²²

B. Üniter Devletin Değerlendirilmesi

Üniter devletin yukarıdaki özellikleri ışığında şu değerlendirmeler yapılabilir. Üniter devletlerde ülke birden fazla parçaya bölünemez yalnızca il ilçe gibi idari faaliyetlerin sağlıklı yürütülmesi için basit teşkilatlanmalara gidilebilir. Yine üniter devletin başka bir unsuru olan millet kavramı da birden fazla kısma bölünemez. Yani milletin içinde fiilen olabilecek etnik, dilsel veya dinsel ayrılıklar dikkate alınarak farklı hukuki düzenlemeler yapılamaz. Ülkenin ve milletin tamamı da aynı egemenliğe tabi olmalıdır. Devletin ülkesi ve milleti üzerinde aynı egemenlik uygulanır. Ülke, milletle egemenlikle ve devletle bütünlüştüğü için, başkasına devredilemez bir konuma gelmiştir. Bu yüzden federal devlet yapısı veya düşünülen farklı bir yapının uygulanması üniter devlet içinde olanaksızdır.²³ Devletin organları bakımından da yukarıda değindiğimiz ilkelere bağlı olarak devlette tek yasama yürütme ve yargı organı olmalı ve bu organların işleyişi sonucu ortaya çıkan sonuçlar ülkenin tamamında ve her birey için aynı sonucu doğurmalıdır. Kısacası bir üniter devlette, devletin temel unsurlarının hepsi tek olmak zorundadır. Bu minvalde üniter devlette tek anayasa, tek hukuk düzeni, tek devlet, tek hükümet, tek bayrak ve ülkede birliği sağlayan tek resmi dil vardır.²⁴

II. Üniter Devlet Yapısının Dünyada ve Türkiye’de Görünümleri

Türkiye Cumhuriyeti’nin devlet yapısı ve anayasada yer alan düzenlemeler üniter devletin özellikleriyle birebir örtüşmektedir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti üniter bir devlettir. Farklı federatif yapılanmaları yoktur. Ancak yakın zamanda Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter yapısını değiştirmeyi ve federatif bir yapı kurulmasını öneren ya da üniter devletin belli unsurlarını dikkate almayan ve üniter devletin Türkiye Cumhuriyeti içinde farklı uygulanabileceğini iddia eden görüşler olmuştur.²⁵ Hatta Avrupa Birliği’nin gelecekte tek bir federal devlete dönüşeceği ve Avrupa Birliği’ne girmek için ise üniter devlet yapısının terk edilmesi gerektiği de söylenmektedir. Bu minvalde Belçika örneği verilmekte ve Belçika’nın 1970 yılında başlayan ve daha sonra 1993 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleriyle üniter yapının terk edildiği, üçlü topluluk, üçlü coğrafi bölge esasına dayalı alt federe birimden oluşan federal siyasal sistem kurulduğu üzerinde durulmakta bölge devlet modeli örnek verilmektedir.²⁶ Söz konusu örnek modeller ve bu modellerin Türkiye’nin üniter devlet yapısına uygun olup olmadığı ile ilgili tartışmalar günümüzde hâlâ süregelmektedir.

A. Dünyada Üniter Devlet Görünümleri

Öncelikle belirtmemiz gereken konu dünyada bütün ülkeler üniter yapıda değildir. Üniter devlet yanında bileşik devletler de bulunmaktadır. Bileşik devlet yapısı da kendi içinde bir ayrıma tutulmaktadır.²⁷ Günümüzde ise üniter devletler haricinde bileşik devlet örneklerinden sadece federal devletler bulunmaktadır. Nitekim ABD., Kanada, Meksika, Arjantin, Brezilya, Avustralya, Hindistan, Rusya, Almanya ve İsviçre gibi devletler üniter yapıda değildirler.²⁸ Ancak konumuz gereği biz sadece üniter devletlerin nasıl yapılandıklarını ve ne gibi farklılıkları olduğunu inceleyeceğiz.

İngiltere, İspanya, İtalya Danimarka, Fransa, Hollanda, Norveç, Portekiz ve Yunanistan, İzlanda, Lüksemburg Avrupa’nın üniter devletlerine örnektir. Ancak Avrupa Birliği’nin yakın gelecekte tek bir federe devlete dönüşmesinin kaçınılmaz olduğunu savunanlar, Avrupa ülkeleri için üniter devlet yapısının artık uygulanamayacağını savunmaktadırlar. Bunun sonucunda yukarıda belirttiğimiz gibi Belçika’nın devlet yapısı örnek gösterilmektedir. 1970 yılında başlayan ve daha sonra 1993 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleriyle Belçika’da üçlü topluluk ve üçlü coğrafi bölge esasına dayalı bir federal sistem kurulmuştur.²⁹ Son hâli ile Belçika Anayasası’nın 1.maddesine göre “Belçika topluluklardan ve bölgelerden oluşan federal bir devlettir.” Ayrıca 4. maddeye göre dört dil bölgesi de kurulmuştur (Fransızca konuşulan bölge, Hollandaca konuşulan bölge, iki dilli Brüksel bölgesi ve almanca konuşulan bölge) .³⁰ Belçika örneği haricinde günümüz Avrupa’sında bazı ülkelerde üniter devletin unsurlarından olan ülke, millet ve egemenliğin bölünmez olması ilkesinin farklı şekillerde uygulandığı görülebilmektedir. Etnik,

dilsel, dinsel ve tarihi özellikleri nedeniyle farklılaşan bölgelerde değişik ölçülerde özerklikten yararlandıkları görülmektedir. İtalya ve İspanya gibi ülkelerde söz konusu özerklikler anayasal güvenceye alınmış³¹, Birleşik Krallık'ta ise; Kuzey İrlanda, Galler ve İskoçya'nın özerklikleri anayasa ile olmasa bile güçlü yasalar ve siyasal gelenek ile korunmaktadır.³²

Yazıcıoğlu söz konusu gelişmelerle ilgili olarak şu tespiti yapmaktadır:

“Üniter devlet bir merkezi yönetim ve ona bağlı çevre birimlerden oluşur. Merkezi yönetim kırtasiyeciliğin önlenmesi, yerel sorunların yerel görevlilerce daha kısa sürede ve etkin bir şekilde çözülmesi, halkın siyasal yaşama katılımının artırılması gibi çeşitli nedenlerle, yetkilerinden bir kısmını çevre birimlere aktarabilir. Çevre birimler yerel yönetimler, bölge yönetimleri ya da özerk bölgeler şeklinde örgütlenebilir. Nitekim burada önemli olan, çevre birimlerin yetkisini merkezi yönetimden almasıdır. Daha çok İtalya ve İspanya'da uygulanan bu idare sistemi, bölgesel devlet kavramı ile adlandırılıyor. Bahsini ettiğim ülkelerdeki özerk yönetimler, yerel yönetimlerle karşılaştırıldıklarında çok önemli yetkilere sahiptirler. Bu konuda, daha da önemli olan, yasama yetkisi ile donatılmalarının bir sonucu olarak, söz konusu yönetimlerin, siyasal karar merkezleri hâline gelmiş olmalarıdır. Avrupa Birliği'ne girmek isteyen Türkiye'de müzakereler sürecinde ister istemez bölgesel devlet kavramını tartışmak mecburiyetinde kalabilecektir.³³”

Daha önce de belirttiğimiz gibi Yazıcıoğlu gibi üniter devlet içinde bölgesel devlet yapılanmasının savunulduğu görüşler bulunmaktadır. Üniter devlet olan bölgesel devletlerde de siyasal iktidar tektir. siyasal planda birliği sağlama temeldir ancak bu siyasi birlik farklı şekilde sağlanmaktadır. Tüm bölgesel devlet örneklerinin anayasalarında devletin tekliği ve bölünmezliği kavramı da belirtilmiştir.³⁴ Ancak “devletin tekliği ve bölünmezliği” ilkesinin unsurlarının söz konusu bölgesel devletlerde sağlanıp sağlanmadığı yani üniter devletin gerektirdiklerinin yerine getirilip getirilmediği konusu tartışmalıdır.

Yukarıda kısaca açıkladığımız İspanya Anayasası'nı ele alacak olursak, anayasanın 2.maddesinde ulusal birlik ve ülkenin bölünmezliği belirtildikten sonra bölge ve milliyetlerin özerklik hakkı tanınmış ve aralarındaki işbirliği garanti edilmiştir. Özerk topluluklara çok geniş bir yasama ve yürütme yetkisi verilmiş, her bölgenin kendine has parlamentosu ve hükümeti bulunmaktadır. Ayrıca ifade özgürlüğü de genişletilerek ayrılıkçılığı savunan parti ve derneklerin kurulmasına da imkân tanımıştır.³⁵ Oysa üniter devletlerde kendi yapısını korumak için, anayasa çerçevesinde çıkartılan ceza yasalarında üniter devleti bölecek ve parçalayacak faaliyetler suç olarak kabul edilmektedir.³⁶ Bu manada İspanya'nın yasal düzenlemelerinde ayrılıkçılığa imkân vermesi ile üniter devletin unsurlarının geliştiği görülmektedir.

Bu minvalde diğer Avrupa anayasalarını inceleyecek olursak Avrupa'nın genelinde çelişkili bir durum olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim Portekiz Anayasası'nın 6. ve İtalya Anayasası'nın 5.maddesinde devletin üniter yapıda olduğu açıkça belirtilmiştir. Üniter yapının doğrudan belirtilmediği anayasalardan Fransa Anayasası'nın 2. , Lüksemburg Anayasası'nın 1. ve Finlandiya Anayasası'nın 4.maddelerinde ise "devletin bölünmez bütünlüğü" ilkesine yer verilmiştir.³⁷ Ancak örnek olarak Portekiz Anayasası'nda 6.maddede üniter devlet yapısına uymayan bölgesel devlet yapısında yakın düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu madde hükmüne göre "Azores ve Madeira takımadaları kendi siyasi ve idari statüleri ve kendi öz yönetim kurumları bulunan özerk bölgeler oluştururlar" hükmü yer almaktadır. Söz konusu düzenlemenin üniter devlet yapısındaki millet ve ülke bütünlüğüne ne kadar uyduğu tartışmalıdır. İtalya'da da her bölgenin ayrı parlamentosu ve hükümeti bulunmakta, mevcut azınlıkların özel önlemlerle korunacağı garantisi verilmektedir. Yine bir üniter devlet olan İsveç'in anayasasının 2. maddesinde "etnik, dinsel ve dilsel azınlıkların kendi kültürel ve sosyal hayatlarını koruma ve geliştirmeleri için fırsatlar artırılır" denmektedir.³⁸ Fransa'da ise merkezi hükümetin tüm konular üzerinde nihai otoriteye sahip olduğu söylenebilir. Ancak Fransa'da da üniter devlet yapısı katı bir şekilde uygulanmamaktadır. Fransa Anayasa Mahkemesi Korsika'nın statüsü ile ilgili verdiği 9 Mayıs 1991 tarihli kararında ilgili yasada geçen "Korsika halkı" ibaresini ırk, dil ve din ayrı gözetmeden Fransız halkından başkasını tanımayan Anayasa'ya aykırı bulunmuştur. Üniter devlet yapısının unsurlarına baktığımızda üniter devlet yapısının tam olarak korunduğu sonucu bu karardan çıkarılabilmektedir. Ancak burada önemli olan husus bu karar verilirken, mahkeme Korsika halkının kültürel kimliğini koruyan diğer hükümlere dokunmamıştır. Aynı zamanda Fransa'nın Korsika gibi dil, kültür gibi etmenlerle farklılıklar gösteren bölgelere belirli ölçüde özerklik tanınmasıdır.³⁹ Bu minvalde Fransa'nın Brittany, Alsace, Occitane gibi bölgelerin dillerini tanıdığı da görülmektedir.⁴⁰ Söz konusu örneklerin üniter devletin unsurlarına uyup uymadığı tartışma konusu olmaktadır. Söz konusu karar; kültürel zenginliklerin insan hakları ışığında ve üniter devlet yapısı içerisinde korunması açısından isabetli olmakla beraber, bölgesel dillerin korunması bağlamında ise üniter devletin unsurları açısından zedeleyici nitelikte görünmektedir.

Sonuç olarak; "azınlıkların özel önlemlerle korunması" belki pozitif ayrımcılık olarak gözükebilir ve üniter devlet yapısı içerisinde kabul edilebilir gözükmele beraber, diğer uygulamalar son derece tartışmalıdır. Bu minvalde Avrupa Birliği'nin belirsiz yapısı sonucu Avrupa ülkeleri açısından anayasalarında yer alan çelişkili hükümler sonucu belirsiz bir durum söz konusudur.

Dünya'da diğer üniter devlet yapılanmalarına bakıldığında ise, ilgi çekici olan bir sonuç hemen hemen bütün post-komünist anayasalarda üniter devlet ilkesine yer verilmiş olmasıdır. Örnek verecek olursak Azerbaycan Anayasası'nın 7.maddesinde

“Azerbaycan Devleti, demokratik, laik, hukuka dayanan ve üniter bir cumhuriyettir” hükmü yer almaktadır.⁴¹ Benzer şekilde Sovyet döneminde federal bir yapı içinde birlik cumhuriyeti olarak örgütlenen Kazakistan, bağımsızlık sonrası 1993’te yürürlüğe giren anayasa ile “Kazakistan Cumhuriyeti demokratik, laik ve üniter bir devlet” olarak tanımlanmaktadır.⁴²

B. Türkiye’de Üniter Devlet Yapısı ve Anayasal Dayanakları

Ba. 1982 Anayasası Öncesi Türkiye’de Üniter Yapı

İlk kez 1876 Anayasası’nda yer alan üniter devlet ilkesi⁴³, daha sonraları Millî Mücadele döneminde şekillenmeye başlamış ve kongreler döneminde üniter devlet yapısı adına önemli adımlar atılmıştır. Erzurum Kongresi’nde alınan kararlar göz önüne alındığında bu durum açıkça görülebilmektedir. Üniter devlet ilkesi ile ilgili olarak Erzurum Kongresi’nde alınan en önemli karar şudur;

“Millî sınırlar içerisinde bulunan vatan parçaları bir bütündür bölünemez. Kuva-yı Milliye’yi tek kuvvet olarak tanımak ve millî iradeyi hakim kılmak esastır. Hristiyan azınlıklara siyasi hakimiyet ve sosyal dengemizi bozacak imtiyazlar verilemez.⁴⁴”

Sivas Kongresi’nde de benzer adımlar atıldığı görülmektedir. Buna göre;

“Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür ayrılamaz, her türlü işgal ve saldırıya karşı ulus direnecek ve kendini koruyacaktır, manda ve himaye kesin olarak kabul edilemez⁴⁵” ilkesi ile vatan bütünlüğüne vurgu yapılmaktadır.

12 Ocak 1920 günü açılan son Osmanlı Meclisi Mebusan’ında, 28 Ocak 1920 tarihinde kabul edilip 17 Şubat 1920 yılında açıklanan Misak-ı Milli de de benzer özellikler görülmektedir:

İlk kez 1876 Anayasası’nda yer alan üniter devlet ilkesi , daha sonraları Millî Mücadele döneminde şekillenmeye başlamış ve kongreler döneminde üniter devlet yapısı adına önemli adımlar atılmıştır. Erzurum Kongresi’nde alınan kararlar göz önüne alındığında bu durum açıkça görülebilmektedir. Üniter devlet ilkesi ile ilgili olarak Erzurum Kongresi’nde alınan en önemli karar şudur; “Millî sınırlar içerisinde bulunan vatan parçaları bir bütündür bölünemez. Kuva-yı Milliye’yi tek kuvvet olarak tanımak ve millî iradeyi hakim kılmak esastır. Hristiyan azınlıklara siyasi hakimiyet ve sosyal dengemizi bozacak imtiyazlar verilemez. ” Sivas Kongresi’nde de benzer adımlar atıldığı görülmektedir. Buna göre; “Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür ayrılamaz, her türlü işgal ve saldırıya karşı ulus direnecek ve kendini koruyacaktır, manda ve himaye kesin olarak kabul edilemez ” ilkesi ile vatan bütünlüğüne vurgu yapılmaktadır.

Kongreler dönemi ile millî mücadele dönemi sonunda, hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasalarında da benzer adımlar atılmış, üniter devlet ilkesi, 1921 Anayasası'ndan itibaren egemenliğin millete ait olduğu ibaresi ile anayasa metinlerinde yer bulmaya başlamıştır (md.1) . 1924 Anayasası'nda da yine egemenliğin millete ait olduğu (md.3) hususu anayasa metninde yer alarak egemenliğin tekliği ve bölünmezliği ilkesine anayasa metinlerinde yer verilmiştir.

“İşgal altındaki Arap ülkelerinin geleceği halkın serbest oyu ile belirlenecektir. Bu mütareke sınırları içinde, Türk ve İslam çoğunluğu bulunan kısımların tümü, hiçbir şekilde ayrılık kabul etmez bir bütündür.⁴⁶”

Kısacası amaç; Misak-ı Milli sınırları içerisinde yaşayan farklı etnik veya dinsel kökenlerden meydana gelen insanları Türkiye Devleti çatısı altında birleştirerek, Türk toplum yapısını oluşturmaktır. Bütün Avrupa devletleri Fransız Devrimi sonucunda bir uluslaşma sürecinden geçerek üniter yapıda devletler kurmuşlardır. İşte Kemalist hareket de benzer bir amaç taşımaktadır.⁴⁷

Kongreler dönemi ile millî mücadele dönemi sonunda, hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasalarında da benzer adımlar atılmış, üniter devlet ilkesi, 1921 Anayasası'ndan itibaren egemenliğin millete ait olduğu ibaresi ile anayasa metinlerinde yer bulmaya başlamıştır (md.1) .⁴⁸ 1924 Anayasası'nda da yine egemenliğin millete ait olduğu (md.3)⁴⁹ hususu anayasa metninde yer alarak egemenliğin tekliği ve bölünmezliği ilkesine anayasa metinlerinde yer verilmiştir.

Bb. 1982 Anayasası'na Göre Üniter Devlet

Yapısı

1982 Anayasası'nın 3.maddesine göre, “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür”. Bu ibareden de açıkça anlaşılacağı gibi Türkiye üniter devlettir. Söz konusu 3.madde; 4.maddede yer alan ilk 3 maddenin değiştirilemeyeceği ibaresi ile güvence altına alınmıştır. Bu minvalde Türkiye içinde üniter devlet haricinde farklı yapılanmalara gidilmesi veya Türkiye'de federal devlet şeklinin kurulması Anayasa'ya aykırı olur. 3. maddede bahsi geçen unsurlar ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü

Ülkenin bölünmez bütünlüğü ile ilgili olarak Kemal Gözler dört şeyin yasaklandığını söylemektedir. Öncelikle ülkenin bir parçası yabancı bir devlete devredilemez. İkinci olarak devlet ülkesini oluşturan toprakların bütünden ayrılma hakkı yoktur. Üçüncü ilke ülkenin parçalanıp üzerinde birden fazla devlet kurulması ya da federe devletler kurulması yasaktır. Son olarak da, ülkenin bütünüyle başka

bir devletin ülkesi hâline gelmesi imkânının bulunmamasıdır. Yani Avrupa Birliği ileride federal bir yapıya bürünürse, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu federal devlete katılması Anayasa'nın 3.maddesi uyarınca mümkün olmayacaktır.⁵⁰

2. Milletin Bölünmez Bütünlüğü

Milleti teşkil eden insanlar, aralarında dil, din, etnik farklılıklar gözetilmeksizin aynı egemenliğe tabidir. Bu bağlamda egemenlik yetkilerinin kullanılmasında farklılıklar yaratılmaz. Türkiye'nin üniter yapısındaki milliyet unsuru subjektif milliyet anlayışına dayanmaktadır. Yani objektif milliyet anlayışının tersine ırksal, dinsel ve dilsel bir birlik olması gerekmez. Toplumdaki bireyler tüm farklılıklara rağmen kendini aynı milliyetten hissediyorlarsa tek bir millet olarak görülürler. "Atatürk milliyetçiliğinin" esasını da bu oluşturmaktadır ki Atatürk milliyetçiliği 1982 Anayasası'nın 2. maddesinde Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında sayılmıştır. "Atatürk milliyetçiliği" ilkesi 1924 Anayasası'nda "milliyetçilik" , 1961 Anayasası'nda ise " millî devlet" ilkesi olarak gözükmektedir (md.2).⁵¹ Üç anayasa metninde de farklı terimler olarak gözüken ilke aynı anlamda kullanılmıştır. Özetle söz konusu ilkelerdeki isim değişikliği Türkiye'nin " millî devlet" olma vasfını değiştirmedeği⁵² gibi metinlerdeki milliyetçilik anlayışı da "sübjektif milliyet" anlayışına dayanır. Nitekim 1982 Anayasası'nın 66.maddesinde de "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" hükmü yer almaktadır.⁵³

Bu ilkeler ışığında oluşturulan Türk Milleti tektir ve üniter devletin yapısına uygun olarak farklı milletlerin farklı bölgelerdeki egemenliğini veya özerkliğini tanıyacak şekilde bölünmesi düşünülemez.⁵⁴ Çünkü birden fazla milletin ve egemenliğin bulunduğu yerde üniter devlet de mümkün değildir. Anayasa'nın 6. maddesinde

Milleti teşkil eden insanlar, aralarında dil, din, etnik farklılıklar gözetilmeksizin aynı egemenliğe tabidir. Bu bağlamda egemenlik yetkilerinin kullanılmasında farklılıklar yaratılmaz. Türkiye'nin üniter yapısındaki milliyet unsuru subjektif milliyet anlayışına dayanmaktadır. Yani objektif milliyet anlayışının tersine ırksal, dinsel ve dilsel bir birlik olması gerekmez. Toplumdaki bireyler tüm farklılıklara rağmen kendini aynı milliyetten hissediyorlarsa tek bir millet olarak görülürler.

Özetle söz konusu ilkelerdeki isim değişikliği Türkiye'nin "millî devlet" olma vasfını değiştirmedigi gibi metinlerdeki milliyetçilik anlayışı da "sübjektif milliyet" anlayışına dayanır. Nitekim 1982 Anayasası'nın 66.maddesinde de "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" hükmü yer almaktadır.

"egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" hükmü ile egemenliğin sahibinin tek ve millet olduğu vurgulanmaktadır.⁵⁵ Bu ifadenin 1961 Anayasası'nın 4. maddesindeki egemenlik formülüyle aynı olduğu gözükmektedir.⁵⁶ Yine Atatürk milliyetçiliğinin doğal sonucu "vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü"dür. Anayasa'da resmi dilin Türkçe olarak kabul edilmesi (md.3/1) de bu ilkenin doğal bir sonucudur.⁵⁷

Temel olarak 1982 Anayasası'nın 3. maddesinde yer alan ilke farklı maddelerde de karşımıza çıkmaktadır. Anayasa'nın 13.maddesi devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması amacıyla, hak ve özgürlüklerin sınırlanabileceğini" ifade etmiştir.⁵⁸ Yine devletin ve milletin korunması ile ilgili örnek olarak Anayasa'nın 103. maddesinde yer alan Cumhurbaşkanı'nın yeminine de bakılabilir. 103. maddede yer alan söz konusu yeminde;

"Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanmasını ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine and içerim." ibaresi yer almaktadır.

Bu bağlamda Cumhurbaşkanı; devletin varlığı ve bağımsızlığı ile vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü yani üniter devlet yapısını da korumakla görevlidir.

Ayrıca üniter devlet yapısı ve unsurları olan devletin unsurları ve organlarında teklik ilkeleri salt Anayasa tarafından korunmamakta, ilgili kanunlarda da söz konusu ilkeler güvence altına alınmaktadır. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 78., 80. ve 81. maddeleri⁵⁹ bu güvencenin en somut örnekleridir.⁶⁰ Anayasa Mahkemesi'nin DEP kararı göz önüne alındığında Siyasal Partiler Kanunu'nun amacını göz önüne sermektedir. Buna göre;

"Siyasal Partiler Kanunu, devletin tekliği, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak amacıyla, ayrılıkçı akımların bir parti durumunda örgütlenmesini yasaklamak ve yine siyasi partilerin federal bir sistemi

savunamayacaklarını, azınlık yaratamayacaklarını, bölgecilik, ırkçılık yapamayacaklarını ve eşitlik ilkesini korumak zorunda olduklarını vurgulamaktadır.”⁶¹ Kısaca söz konusu hükümler doğrultusunda herhangi bir siyasi parti Türkiye’de federal bir sistemin kurulmasını savunamaz ve bu amaca yönelik faaliyetlerde bulunamaz.⁶²

Türkiye’nin devlet organları incelenecek olursa devletin unsurlarında yer alan teklik unsurunun devletin organları için de geçerli olduğu ve bu özelliğin Anayasa içinde yer aldığı görülmektedir. Anayasanın 7. maddesine göre norm koyma yetkisi TBMM.’ndedir ve bu yetki hiçbir organ veya zümreye devredilemez. Yürütme yetkisi 8.maddede Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı’na bırakılmış, yargı yetkisi ise 9.maddeye göre bağımsız mahkemelerce kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere devletin organlarının oluşumu üniter devlet yapısının gereklerine uygun şekilde oluşturulmuştur.

Anayasa’nın 123.maddesine baktığımızda idarenin bir bütün olduğu, belli bölgelere özerklik veya farklı yetkilerin tanınmasının da bu minvalde olanaksız olduğu görülmektedir. Bu şekilde oluşturulan devletin organlarında hukuk farklı bölge veya farklı topluluklarda ayrı ayrı uygulanmayacak böylece üniter devlet yapısının olmazsa olmazlarından hukukta birlik sağlanacaktır.

Özetle geçmişten günümüze Türkiye’nin anayasal düzenlemelerine bakıldığında görülecek olan Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter devlet geleneğinden geldiği ve anayasal ve farklı kanuni düzenlemelerle üniter devlet haricinde farklı yapılanmaların da yasaklandığıdır. Ancak günümüzde değişen, küreselleşen ve postmodernitenin süregeldiği dünyada üniter devletlerin akıbeti tartışmalıdır.

“Siyasal Partiler Kanunu, devletin teklifi, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak amacıyla, ayrılıkçı akımların bir parti durumunda örgütlenmesini yasaklamakta ve yine siyasi partilerin federal bir sistemi savunamayacaklarını, azınlık yaratamayacaklarını, bölgecilik, ırkçılık yapamayacaklarını ve eşitlik ilkesini korumak zorunda olduklarını vurgulamaktadır.” Kısaca söz konusu hükümler doğrultusunda herhangi bir siyasi parti Türkiye’de federal bir sistemin kurulmasını savunamaz ve bu amaca yönelik faaliyetlerde bulunamaz.

III. Günümüzdeki Değişimler ve Türkiye’de Yaşananlar

A. Postmodernizm, Küreselleşme ve Değişen Dünya

Postmodernizm ve küreselleşmenin getirdiklerine geçmeden önce, modern öncesi ve modern Avrupa’daki değişiklikler ile sosyal ve siyasi yapısına bakmak küreselleşmenin ve postmodernizmin neler getirdiğini görmek açısından daha belirleyici olacaktır. Buna göre modern öncesi Avrupa’nın sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yapısına bakacak olursak; modern öncesi dönemde ekonomik alanda tarımsal faaliyet, siyasal bakımdan feodalite hakim ve merkezi güç zayıf durumda, sosyo-kültürel açıdan farklılaşmanın karışıklığın ve hareketliliğin olmadığı cemaat ilişkilerinin ve sözlü kültürün egemen olduğu bir yapılanma vardır.⁶³ Hukukun oluşturulması, geliştirilmesi kendiliğinden olmadığı ve tarihsel değişimlerle toplum yapısına bağlı olduğu⁶⁴ için, hukuk da geleneksel kurallara bağlı geleneksel ve dinsel yapıdadır. Buna karşılık modernleşme kavramı ise geleneksel yapının yerine ekonomi alanında kapitalizmi ve endüstriyel gelişimi, sosyo-kültürel açıdan bireycilik ve seküler bir dünya görüşü ile toplumun karmaşıklaşmasına, kentlerin artmasına ve bilimsel düşüncenin gelişimi ile de hukukun rasyonel bir nitelik kazanmasını getirir.⁶⁵ Birçok düşünürün, aralarındaki görüş farklılıklarına rağmen toplum yapısının modern öncesi tipten modern sonrası tipe doğru evrimleştiği hususunda bazı noktalarda ortak görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Marx sözü konusu değişimin feodaliteden kapitalizme; Durkheim, mekanik dayanışmaya dayalı basit toplumdan organik dayanışmaya dayalı daha gelişmiş toplumlara; Weber, geleneksel otorite yapısının egemen olduğu toplum tipinden rasyonel-yasal otorite biçiminin hakim olduğu toplum tipine; Tunnies ise, cemaat biçimindeki yapıdan cemiyet biçimindeki toplum tipine doğru gelişim olduğunu söyler.⁶⁶ Bu değişimler ile birlikte feodal devlet yapısından üniter devlet yapısına geçilmesi adına adımlar atılmaya başlanmış, hukuk ve devlet, geleneksel ve dinsel kurallardan laiklik ilkesi ile arındırılarak rasyonel bir nitelik kazanmıştır.

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren özellikle özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra dünya dengeleri bozulunca ortaya çıkan emperyalist küreselleşme hareketi sonucu içinde yaşadığımız dönemi ifade etmek üzere ve bu yeni süreci ifade etmek üzere postmodernite ile birlikte küreselleşme kavramı kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁷ Jameson’a göre postmodernizmin getirdiği kürselleşme bir anlamda Avrupa merkeziliğinin sonu ve Amerikan merkeziliğinin ideolojisi olarak görülebilir.⁶⁸ Bu çerçevede modernitenin toplum tipi olan sanayi toplumundan tüketim toplumuna, fordist üretim tarzından postfordist üretim tarzına, bilişim ve iletişim alanındaki gelişmeler ile medya (bireyler medyanın verdiği ile yaşamaya başlamıştır) ve eğlence sektörünün ön plana çıktığı bir sisteme geçilmiştir.⁶⁹ Ayrıca küreselleşme adı altında ortaya çıkan düşünceler, ulus devlet düşüncesini ve üniter devlet yapısını tehdit eder bir hâl almıştır. Bu anlayış içinde uluslararası sermaye

şirketlerinin isteği doğrultusunda insan toplumları ve uluslar kendi devletlerinden vazgeçmeye doğru sürüklenmektedir.⁷⁰ “Yeni Dünya Düzeni”nde amaç yabancı sermayenin kontrolünde bölgesel federasyonlar kurulmasıdır.⁷¹

Günümüzde Dünya Bankası ve IMF ile Dünya Ticaret Örgütü’nün önderliğinde şimdilerde tam bir marka çağı başlamış ve dolayısıyla uluslararası şirketler ve finansal şirketler bu şekilde dünya çapında etkili olmaya başlamış, toplumsal yapıda da bu değişimler gözlenmiştir.⁷² Küreselleşen dünyada amaç çok uluslu şirketleri büyütme, devletleri ise küçültme olmuştur.⁷³ Modernleşmeden postmodernleşmeye uzanan bu süreçte giderek hızlanan küreselleşmenin de etkisiyle yukarıda saydığımız kuruluşların yardımı ve gerçekleşen küreselleşme ile toplumların ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel ve düşünsel yapılarında köklü ve kapsamlı dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümler çerçevesinde modern hukukun ve modern devletin gerek teorisi gerekse pratiği değişime uğratılmış ve yeni görüş ve öneriler ileri sürülmüştür.

Örnek olarak Zygmunt Bauman modernitenin kabul ettiği evrensel ilkeler ve evrensel hakikatler olduğu noktasına karşı çıkarken, akli temel alan bu düşünce yapısının öngörülenin tersine savaflara ve soykırımlara yol açtığını vurgulamaktadır. Bauman bu noktada daha da ileri giderek modernitenin hedeflerinin gerçekleştirmek için “holocaust” un zorunlu olduğunu iddia etmiştir.⁷⁴ Postmodernistler bu minvalde moderniteden kopuş sürecinde, hiyerarşilere, kolektif değerlere, bilime ve pozitivizme verilen önemin yerine, görecilik, bireycilik ve özgürlüklere önem vermişlerdir.⁷⁵ Postmodernizm çoklu kültürçülüğü ve cemaatçiliği savunmaktadır. Günümüzde postmodernizmin bu anlayışı hem etnik milliyetçilik, hem köktendincilik tarafından kullanılmaktadır.⁷⁶ Genel olarak postmodern görüşler daha çok toplumda ve hukukta yeni bir sistem getirmemekte, karışıklığa yol açacak görüşler ileri sürmektedir. Bu anlayış da modern hukuka ve üniter devletlere açıkça tehdit oluşturmaktadır.

Postmodernizm ve küreselleşme ile etnik ve dinsel kimliklere inilerek alt kimlikler gündeme getirilmekte, böylece ulusal kimlikler devre dışı bırakılmaktadır.

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren özellikle özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra dünya dengeleri bozulunca ortaya çıkan emperyalist küreselleşme hareketi sonucu içinde yaşadığımız dönemi ifade etmek üzere ve bu yeni süreci ifade etmek üzere postmodernite ile birlikte küreselleşme kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Ayrıca küreselleşme adı altında ortaya çıkan düşünceler, ulus devlet düşüncesini ve üniter devlet yapısını tehdit eder bir hâl almıştır. Bu anlayış içinde uluslararası sermaye şirketlerinin isteği doğrultusunda insan toplulukları ve uluslar kendi devletlerinden vazgeçmeye doğru sürüklenmektedir. “Yeni Dünya Düzeni”nde amaç yabancı sermayenin kontrolünde bölgesel federasyonlar kurulmasıdır. Günümüzde Dünya Bankası ve IMF ile Dünya Ticaret Örgütü’nün önderliğinde şimdilerde tam bir marka çağı başlamış ve dolayısıyla uluslararası şirketler ve finansal şirketler bu şekilde dünya çapında etkili olmaya başlamış, toplumsal yapıda da bu değişimler gözlenmiştir. Küreselleşen dünyada amaç çok uluslu şirketleri büyütme, devletleri ise küçültme olmuştur.

Bu şekilde bölgesel devletlerde veya kentlerde toplanmış insan topluluklarından ibaret bir dünya yaratılmak istenmektedir.⁷⁷ Modern devletin kalkması ile ortaya çıkacak boşlukta, tıpkı ortaçağda olduğu gibi kent devletleri (mikro üniter devletler) gündeme gelecek, kentlerin devletleşmesi sağlanacaktır. Böylece uluslararası sermayenin önüne engel olarak ortaya çıkan ulusal - üniter devletler tasfiye edilecek, küçük kent devletleri feodal beyliklerin günümüzdeki temsilcisi durumuna gelecektir.

Sonuç olarak küreselleşen dünyada postmodern devlet anlayışı tek bir devlet anlayışı değil; ikili bir devlet yapılanması öngörmektedir. Dünya ekonomisi tek bir dünya devleti aracılığı ile yönlendirilirken (Şirketlerin devleti), dünya insanlarına da kentlere dolarak kent devletlerinde yaşama rolü verilmiştir. Ekonomik ve teknolojik imkânların kullanılmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılan bu yeni dünya düzeni, postmodernizmin istediği ikili devlet yapılanmasını gerçekleştirecektir.

B. Türkiye’de Yaşananlar

Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde “olmazsa olmaz” olarak görülen “Kopenhag Kriterleri”; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık hakları olmak üzere başlıca dört madde üzerinde durmaktadır. Türkiye bu süreçte “azınlık hakları” konusunda oldukça zorlanmaktadır. Özellikle Avrupa Azınlıkları Koruma Sözleşmesi doğrultusunda, Kopenhag belgesinde de “ulusal azınlıklardan”⁷⁸ söz edilmektedir.⁷⁹ Azınlıklar daha önceleri genel olarak ele alınmakta iken, bu yeni kavram ile gelecekte mensup oldukları büyük topluluklardan uzaklaşarak kendi kaderlerini kendilerinin istedikleri gibi çizebileceği ülke içindeki azınlıklar gündemde yer almaktadır.⁸⁰ Bu yönde günümüzde yaşanan asıl sorun ise, ayrılıkçı terör eylemleri vasıtası ile subjektif milliyet unsuru ile ayrılmaz bağlarla Türkiye Cumhuriyeti’ne

bağlanmış Kürtlerden azınlık yaratma sorunu ile gündeme gelen demokratik açılım konusudur.⁸¹

Bu minvalde Üniter yapıdaki Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci içerisinde özellikle demokratik açılım başlığı altında etnik azınlıklara verilecek haklar tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu tartışmanın temelinde ise federatif yapının Türkiye'de uygulanıp uygulanamayacağı tartışmaları gelmektedir. Türkiye'de federatif yapı veya bölgesel özerkliğin uygulanabilirliği tartışmaları ise hem Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde er ya da geç yapılması gereken bir aşama olması hem de demokratik açılım doğrultusunda tartışılmaktadır.⁸² Baskın Oran gibi ülkemizin bazı akademisyen ve düşünürleri bu sorunlar ışığında üniter devlet yapısının bölgesel özerklik verilmesine engel olmadığını ve demokratikleşme sürecinde esas sorunun "ulus devlet" kavramında yer aldığını söylemektedirler.⁸³

Türkiye Cumhuriyeti'nin millet unsuru subjektif millet anlayışı çerçevesinde oluştuğundan, yani aradaki birlik somut bir unsur olmadan duygu birliğine dayandığından, bu duygu birliğinin yitirilmesi çok vahim sonuçlara sebep olabilir.⁸⁴ Ayrıca üniter devlet ilkesi değindiğimiz gibi millet unsurunda da teklik gerektirmektedir. Bu minvalde "tek millet olgusuna asla" demekle beraber aynı zamanda "üniter devlete saygılıyız" demek çok büyük bir çelişkiyi de beraberinde getirmektedir. Kemal Gözler bu konuda daha da ileriye giderek devletin unsurlarından millet ile ilgili şunları söylemektedir:

"Birden fazla milletin bulunduğu yerde üniter devlet olamaz. Hatta daha ileri giderek şunu söyleyelim. Birden fazla milletin bulunduğu yerde devlet de olamaz. Diğer bir ifadeyle, milletin tekliği, sadece üniter devletin değil, bizatihi devletin varlık koşuludur. Türkiye'de birden fazla millet vardır demek, Türkiye Devleti birden fazla devlete bölünmelidir demenin başka bir yoludur.⁸⁵"

Postmodernizm ve küreselleşme ile etnik ve dinsel kimliklere inilerek alt kimlikler gündeme getirilmekte, böylece ulusal kimlikler devre dışı bırakılmaktadır. Bu şekilde bölgesel devletlerde veya kentlerde toplanmış insan topluluklarından ibaret bir dünya yaratılmak istenmektedir. Modern devletin kalkması ile ortaya çıkacak boşlukta, tıpkı ortaçağda olduğu gibi kent devletleri (mikro üniter devletler) gündeme gelecek, kentlerin devletleşmesi sağlanacaktır. Böylece uluslararası sermayenin önüne engel olarak ortaya çıkan ulusal - üniter devletler tasfiye edilecek, küçük kent devletleri feodal beyliklerin günümüzdeki temsilcisi durumuna gelecektir.

“Birden fazla milletin bulunduğu yerde üniter devlet olamaz. Hatta daha ileri giderek şunu söyleyelim. Birden fazla milletin bulunduğu yerde devlet de olamaz. Diğer bir ifadeyle, milletin teklifi, sadece üniter devletin değil, bizatihi devletin varlık koşuludur. Türkiye’de birden fazla millet vardır demek, Türkiye Devleti birden fazla devlete bölünmelidir demenin başka bir yoludur.” Yani “milletin teklifi” unsuru yok edilirse, federal devletten de söz etmek mümkün olmayacaktır. Federalizmde yetki paylaşımı millet düzeyinde değil, coğrafi bölgelere göre yapılmaktadır. Federal devletin kısımları etnik değil, coğrafi birimlerdir. Ancak millet unsuru tektir.

Yani “milletin teklifi” unsuru yok edilirse, federal devletten de söz etmek mümkün olmayacaktır. Federalizmde yetki paylaşımı millet düzeyinde değil, coğrafi bölgelere göre yapılmaktadır. Federal devletin kısımları etnik değil, coğrafi birimlerdir. Ancak millet unsuru tektir.⁸⁶ Türkiye için düşünülürse devletin millet değil diğer unsurları bakımından bir ayrışma düşünülüyor olsa idi, Türkiye’nin federalizme doğru kaydığı sonucu çıkarılabilirdi, ancak millet unsurunda bir bölünme sadece üniter yapının tehdiide uğraması değil, devletin varlığının tehdiide bağlaması sonucunu doğurmaktadır. Bu minvalde kanımızca ana dilde eğitim hakkı, etnik azınlıklara bölgesel özerklik verilmesi gibi hususlar Türkiye Cumhuriyeti’nin sırf üniter devlet yapısını bozacak gelişmeler olarak değil, aynı zamanda devletin bütünlüğünü ve devletin unsurlarını bozacak tehditler olarak gözükmektedir.⁸⁷ Çok kültürcülük anlayışı çerçevesinde ülkede farklı kökenlerden gelen herkese azınlık statüsü tanımak, azınlık hakkı vermek ülke ve millet bütünlüğü kavramına ters düşmektedir.⁸⁸ Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin kabul ettiği millet kavramı, değindiğimiz gibi subjektif unsurlara dayanmaktadır. Yani dil, din veya ırk birliği aramamaktadır. Ancak farklı dil konuşabilme veya farklı kültür yaşayabilme gibi özerkliklerin tanınması milleti birbirine bağlayan ortak ruhun kaybolması anlamına gelecek milleti oluşturan topluluklar kendinden olmayarı “diğer” olarak görecektir. Bunun sonucunda da tartışılacak olan bölgesel devlet veya federal devlet yapısından öte Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığı olacaktır.

Sonuç

Öncelikle şu hususu belirtmekte yarar vardır. Dünyada tek devlet yapılanması üniter devlet değildir. Elbette federal devlet yapısı da savunulabilir ancak federal devlet yapısının demokratik yapıya ve kişilerin hak ve özgürlüklerini daha iyi teminat altına alacağını söylemek yanlıştır. Üniter devlet yapısının mı federal

devletin mi söz konusu hususları sağlayacağı test edilebilecek bir şey değildir.

Yukarıda incelemeye çalıştığımız üniter devletin ilkelerine ve üniter devletin unsurları son derece açıktır. Bu minvalde özelimizde Türkiye’de ve dünyada diğer üniter devlet örneklerinde bu unsurlara aykırı olacak farklı yapılanmalara gidilmesi mümkün değildir. Avrupa örneklerinde görüldüğü gibi farklı uygulamalara gitmek devletin yapısında çelişkiler yaratmaktan başka bir şey de getirmeyecektir. Bu yüzden Türkiye için üniter devlet yapısı içinde bölgesel özerklik veya bölge devletleri gibi sistemlerin savunulması yanlıştır. Ayrıca Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde Türkiye’nin federal devlet yapısı ile şekillenmesi gerektiğini savunmak da tarafımızca imkânsız gözükmemektedir. Anayasal dayanakları çok açık ve koruma altında olan üniter devlet ilkesinden vazgeçilerek federal devlete geçilmesi Anayasa’ya aykırı olacaktır. Üniter devlet yapısının açıkça hükme bağlandığı 3.madde, 4.madde ile de koruma altındadır ve değiştirilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu yüzden federal yapının Türkiye’de uygulanıp uygulanamayacağı hususunda anayasanın hükümleri son derece açıktır. Bu sebeple son derece açık olan üniter devlet unsurları üzerinde yapılan tartışmalarla anayasa içinde yine açıkça hüküm altına alınan ilkenin değiştirilip değiştirilemeyeceği tartışmaları yetersiz gelmektedir.

Bu minvalde üniter devlet ilkesine saygılı olduğunu söyleyip, üniter devlet ilkesi ile bağdaşmayacak şeyler söylenmesi; ya üniter devlet kavramının tam olarak kavranamaması ya da samimi olmamakla açıklanabilecek bir tutum olmaktan öteye gidememektedir.

Çok költürcülük anlayışı çerçevesinde ülkede farklı kökenlerden gelen herkese azınlık statüsü tanımak, azınlık hakkı vermek ülke ve millet bütünlüğü kavramına ters düşmektedir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin kabul ettiği millet kavramı, değindiğimiz gibi subjektif unsurlara dayanmaktadır. Yani dil, din veya ırk birliği aramamaktadır. Ancak farklı dil konuşabilme veya farklı költür yaşayabilme gibi özerkliklerin tanınması milleti birbirine bağlayan ortak ruhun kaybolması anlamına gelecek milleti oluşturan topluluklar kendinden olmayanı “diğer” olarak görecektir. Bunun sonucunda da tartışılacak olan bölgesel devlet veya federal devlet yapısından öte Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığı olacaktır

- 1 GÖZLER, Kemal (2007), **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Kitabevi, Bursa 2001, s. 68. ; GÖZLER Kemal, **Devletin Genel Teorisi**, Bursa: Ekin Kitabevi, s.130 – 137.
- 2 PAZARCI, Hüseyin (2003), **Uluslararası Hukuk**, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 176.
- 3 NALBANT, Atilla (1997), **Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.63.
- 4 GÖZLER (2001), s.68.
- 5 ÇEÇEN, Anıl (2009), **Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti**, Ankara: Kilit Yayınları, s. 42.
- 6 NALBANT, s. 65.
- 7 SOYSAL, Mümtaz (1993), **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, s. 117.
- 8 Devrimin amacı kilisenin iktidar üzerindeki gücünü kırmak ve feodalitenin kalıntılarının tam olarak ortadan kaldırılmasıdır. Böylece günümüzdeki devletlerin temelleri atılmış olacaktır. Fransız Devrimi sonrası da Avrupa’da merkezi milliyetçilik sağlanmış, krallarla burjuva arasında iktidar çekişmesi başlamıştır. (Sarıca Murat, **100 Soruda Siyasal Düşünce Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1987, s. 41. ; Soysal Mümtaz, **Anayasaya Giriş**, Ankara Üniversitesi SBF Yayın no:271, Ankara 1969, s. 13 – 14.
- 9 NALBANT, s. 66 – 67.
- 10 ARDANT, Philippe (2005), **Institutions politiques et droit constitutionnel**, LGDJ, Onyedinci Baskı, Paris s.427. den akt: GÖZLER Kemal, “Üniter Devlet ve Demokratik Açılım”, **Türkiye Günlüğü**, S.99, Güz 2009, s.82. ; ÇEÇEN (2009), s. 43 – 44.
- 11 ÇEÇEN, (2009), s. 44.
- 12 KARDAŞ, Ümit (2010), **Ulus Devlet ve Küreselleşme Kısacasında Demokrasi ve Hukuk Krizi**, İstanbul: İletişim Yayınları, s.116.
- 13 KARDAŞ, s.117.
- 14 BERTRAND, Mathieu – MİCHEL, Verpeaux (2004), **Droit constitutionnel**, PUF, Coll. Droit fondamental, Paris, s.682 den akt: GÖZLER (1999), s.82.
- 15 GÖZLER, (2001), s. 68. , GÖZLER (2009), s.82.
- 16 PAZARCI, s. 144 – 145.
- 17 TEZİÇ, Erdoğan (2005), **Anayasa Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, s. 123.
- 18 GÖZLER, (2009), s.82.
- 19 GÖZLER, (2001), s. 68 – 69.
- 20 GÖZLER, (2001), s. 69.
- 21 NALBANT, s. 28.
- 22 NALBANT, s. 28.
- 23 SOYSAL, (1993), s.118 – 119.
- 24 ÇEÇEN, (2009), s. 42.

- 25 İlgili görüşler için bk. Yurdusev A.Nuri, "Ulus devlet veya üniter devlet nedir, yenir mi icilir mi?", **Zaman Gazetesi** (10.09.2010), <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=890353&title=yorum-anuri-yurdusev-ulusdevlet-veya-uniter-devlet-nedir-yenir-mi-icilir-mi&haberSayfa=1> , (E.T. 23.10.2010) , Oran Baskın, "Üniter devlet, Ulus devletin aksine demokrasiye engel değil", **Radikal Gazetesi** (06.09.2010), http://baskinoran.com/gazete/DIZI_1.pdf, (E.T. 23.10.2010).
- 26 YAZICIOĞLU Ümit, "Üniter Devlet", <http://www.yazicioglu.de/publikationen/kurdisch05.pdf>, (E.T. 23.10.2010).
- 27 Ayrıntılı bilgi için bk. Pazarıcı, s.176 – 177, Gözler (2001), s.67.
- 28 GÖZLER, (2009), s.81.
- 29 YAZICIOĞLU, <http://www.yazicioglu.de/publikationen/kurdisch05.pdf>
- 30 ERDOĞAN, Mustafa (2001), "Avrupa Birliği Anayasalarında Devletin Temel Nitelikleri", **Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler**, hzl. Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara s. 141 – 142.
- 31 İspanya Anayasası'nın ikinci maddesinde "Anayasa onu oluşturan milliyetlerin ve bölgelerin özerklik hakkı ile birlikte onlar arasındaki dayanışmayı tanır ve garanti eder" hükmü yer almaktadır. Ayrıca 3.madde İspanyolca dışında yer alan diğer dillerin de her bir özerk bölgede resm dil olarak konuşulabileceğini kabul etmiştir. Erdoğan, s. 141.
- 32 YAZICIOĞLU, <http://www.yazicioglu.de/publikationen/kurdisch05.pdf>
- 33 YAZICIOĞLU, <http://www.yazicioglu.de/publikationen/kurdisch05.pdf>
- 34 KARDAŞ, s.117 - 119.
- 35 KARDAŞ, s.117.
- 36 ÇEÇEN, (2009), s. 45.
- 37 ERDOĞAN, s. 141.
- 38 ERDOĞAN, s. 141.
- 39 UYGUN Oktay, "Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **Anayasa Yargısı 17**, Ankara 2000, s.268.
- 40 UYGUN, s. 268.
- 41 GÖNENÇ, Levent, "Azerbaycan Anayasası Üzerine Notlar", **AÜHFD**, C.47, S.1 – 4, s. 196. (Burada ilginç olan bir noktada değindiğimiz gibi hemen hemen bütün post komünist ülkelerde benzer bir formülasyon yer aldığı hâlde, Özbekistan hariç olmak üzere Azerbaycan ile birlikte Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan gibi Müslüman ülkelerde bu genel formülasyona laiklik ilkesinin de girmiş olmasıdır. Bk. Gönenç, s. 196.)
- 42 ERSANLI, Behar Büşra (1994), **Bağımsızlığın İlk Yılları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan**, T.C. Kültür Bakanlığı Ankara: Kütüphane Basımevi, s.48.
- 43 Kanun-u Esasi'nin 1.maddesinde "memalik ve kıtaat-ı hazırayı ve eyalat-ı mümtazeyi" içerse de "yek vücud" olduğu ve "hiçbir sebeple tefrik kabul etmediği" hükmüne yer verilmiştir.
- 44 Atatürk Mustafa Kemal , **Nutuk**, Başbakanlık Basımevi, C.1, Ankara 1984, s. 45 – 46.
- 45 ÇEÇEN, Anıl (1998), **Kemalizm**, İstanbul: Çağdaş Yayınları, s. 40.

- 46 ÇEÇEN, (1998), s. 47.
- 47 ÇEÇEN, (1998), s. 123.
- 48 TANÖR, Bülent (2000), **Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri**, 5.Baskı, İstanbul. Yapı Kredi Yayınları, s. 256 – 258.
- 49 TANÖR, s.295 – 296.
- 50 Gözler, (2009), s.83 – 84. ; Gözler (2001), s. 115 – 119.
- 51 “Milliyetçilik” deyiminin ırkçı, şoven, saldırgan çağrışımlar yaptığı iddia edilerek, “Türk yetçiliği” tamlamasıyla başlangıç kısmına kaydırılarak, bunun barışçıl ve bir değerlendirme olduğu vurgulanmıştır. (Tanör, s. 389.)
- 52 SOYSAL, (1993), s. 115.
- 53 ÖZBUDUN, Ergun (2005), **Türk Anayasa Hukuku**, 8.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 75.
- 54 SOYSAL, (1993), s. 115.
- 55 Anayasa Mahkemesi 14 Temmuz 1993 tarih ve K.1993/1 sayılı Halkın Emek Partisi nin kapatılmasına ilişkin kararında devletin üniter niteliğini ve keza devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesini şu şekilde açıklamıştır:
- “Üzerinde durulması gereken diğer bir husus da bölünmez bütünlük ilkesinin, egemenlik kavramıyla yakından ilişkisidir. Türkiye Devleti tekil devlet esaslarına göre kurulmuş, bütünlüğe dayanan devlettir... Bölünmez bütünlük ilkesi devletin bağımsızlığını ülke ve ulus bütünlüğünün korunmasını da kapsar... Tekil devlet esaslarına göre düzenlenen Anayasada federatif devlet sistemi benimsenmemiştir... Devlet yapısında ‘bölünmez bütünlük’ ilkesi; egemenliğin ulus ve ülke bütünlüğünden oluşan tek bir devlet yapısıyla bütünleşmesini gerektirir. Ulusal devlet ilkesi çok uluslu devlet anlayışına olanak vermediği gibi böyle düzende federatif yapıya da olanak yoktur. Federatif sistemde federe devletler tarafından kullanılan egemenlikler söz konusudur. Tekil devlet sisteminde ise birden çok egemenlik yoktur... Egemenlik ve devlet kavramlarının ‘ulus’ kavramıyla bütünleşmesi, devletin herhangi bir etnik kökenden gelenlerle ya da herhangi bir toplumsal sınıfla özdeşleştirilmesine engeldir”(Anayasa Mahkemesi 14.7.1993 tarih ve K.1993/1sayılı Halkın Emek Partisi'nin kapatılmasına ilişkin kararı, RG 18.8.1993/21672)
- 56 ÖZBUDUN, s. 83.
- 57 SOYSAL, (1993), s. 115.
- 58 ÇEÇEN, (2009), s. 146.
- 59 Madde 78- Siyasi partiler:
- a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabilceği esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak; Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

- b) Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar.
- c) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.
- d) Askerlik, güvenlik veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunamazlar.
- e) Genel ahlâk ve adaba aykırı amaçlar güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.
- f) Anayasanın hiçbir hükmünü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlayamazlar.

Madde 80 – Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı Devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyetlerde bulunamazlar.

Madde 81 - Siyasi partiler:

- a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.
- b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar
- c) Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhâlâr, plâklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevrilmesi mümkündür.

60 ÖZBUDUN, s. 90.

61 NALBANT, s. 178.

62 ÖZBUDUN, s.90.

63 YÜKSEL, Mehmet (2004), **Modernite Postmodernite ve Hukuk**, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 237.

64 CAN Cahit (1982), **Hukuk Sosyolojisi ve Tarih Açısından Resepsiyon**, Basılı Olmayan Doçentlik Tezi, Ankara s.3.

65 YÜKSEL, s. 5 – 6.

66 YÜKSEL, s. 6 – 8.

67 ÇEÇEN, (2009), s. 295 – 296.

68 Ayrıntı için bk. JAMESON Fredric (1994), **Postmodernizm ya da Genç Kapitalizmin Kültürel Mantığı**, İstanbul: Kıyı Yayınları.

69 YÜKSEL, s. 19 – 33.

- 70 ÇEÇEN, (2009), s. 56 – 57, s.125.
- 71 ÇEÇEN, (2009), s. 297.
- 72 COCKBURN, Alexander – ST. Clair Jeffrey (2003), **Seattle: Dünyayı Sarsan 5 Gün**, İstanbul: Agora Yayınları, s.4 – 5.
- 73 ÇEÇEN, (2009), s. 57 – 58.
- 74 ZYGMUNT, Bauman, **Modernite ve Holocaust** (1997), İstanbul: Sarmal Yayınları, s. 32 – 41 .
- 75 YÜKSEL, s. 185.
- 76 GÜRİZ, Adnan (2003), **Hukuk Felsefesi**, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.491.
- 77 TUNÇ Hasan, “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye”, **GÜHFD**, C.8, S.1 – 2 (Haziran – Aralık) 2004, s.182.
- 78 Ayıntılı bilgi için bk. Tunç, s.161 – 167
- 79 ÇEÇEN, (2009), s. 135.
- 80 ÇEÇEN, (2009), s. 135.
- 81 TUNÇ, “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye”, s. 180.
- 82 YAZICIOĞLU, “Üniter Devlet”, <http://www.yazicioglu.de/publikationen/kurdisch05.pdf>
- 83 ORAN, “Üniter devlet, Ulus devletin aksine demokrasiye engel değil”, **Radikal Gazetesi** (06.09.2010), http://baskinoran.com/gazete/DIZI_1.pdf (E.T. 23.10.2010).
- 84 GÖZLER, (2009), s.86.
- 85 GÖZLER ,(2009), s.86.
- 86 GÖZLER, (2009), s.86.
- 87 TUNÇ, s.184.
- 88 ÇEÇEN, (2009), s. 147.

Kaynaklar

- ATATÜRK Mustafa Kemal (1984), **Nutuk**, Başbakanlık Basımevi, C.1, Ankara
- BAUMAN Zygmunt (1997), **Modernite ve Holocaust**, İstanbul: Sarmal Yayınları.
- CAN Cahit (1982), **Hukuk Sosyolojisi ve Tarih Açısından Resepsiyon**, Basılı Olmayan Doçentlik Tezi, Ankara
- COCKBURN Alexander – ST. CLAİR Jeffrey (2003), **Seattle: Dünyayı Sarsan 5 Gün**, İstanbul: Agora Yayınları.
- ÇEÇEN Anıl (1998), **Kemalizm**, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- ÇEÇEN Anıl (2009), **Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti**, Ankara: Kilit Yayınları.
- ERDOĞAN Mustafa (2001), “Avrupa Birliği Anayasalarında Devletin Temel Nitelikleri”, **Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler**, hzl. Mustafa Kahramanyol, Ankara: Ankara Ofset.
- ERSANLI BEHAR Büşra (1994), **Bağımsızlığın İlk Yılları: Azerbaycan, Kazaksitan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan**, T.C. Kültür Bakanlığı Ankara: Milli Kütüphane Basımevi.
- GÖNENÇ Levent, “Azerbaycan Anayasası Üzerine Notlar”, **AÜHFD**, C.47, S.1 – 4
- GÖZLER Kemal (2001), **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa: Ekin Kitabevi.
- GÖZLER Kemal (2007), **Devletin Genel Teorisi**, Bursa: Ekin Kitabevi.
- GÖZLER Kemal, “Üniter Devlet ve Demokratik Açılım”, **Türkiye Günlüğü**, S.99, Güz 2009
- GÜRİZ Adnan (2003), **Hukuk Felsefesi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- JAMESON Fredric (1994), **Postmodernizm ya da Genç Kapitalizmin Kültürel Mantığı**, İstanbul: Kıyı Yayınları.
- KARDAŞ Ümit (2010), **Ulus Devlet ve Küreselleşme Kısacasında Demokrasi ve Hukuk Krizi**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- NALBANT Atilla (1997), **Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ORAN Baskın, “Üniter devlet, Ulus devletin aksine demokrasiye engel değil”, **Radikal Gazetesi** (06.09.2010),
- ÖZBUDUN Ergun (2005), **Türk Anayasa Hukuku**, 8.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- PAZARCI Hüseyin (2003), **Uluslararası Hukuk**, Ankara: Turhan Kitabevi.
- SARICA Murat (1987), **100 Soruda Siyasal Düşünce Tarihi**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

SOYSAL Mümtaz (1969), **Anayasaya Giriş**, Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayın no:271.

SOYSAL Mümtaz (1993), **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

TANÖR Bülent (2000), **Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri**, 5.Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2005

TUNÇ Hasan, “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye”, **GÜHFD**, C.8, S.1 – 2 (Haziran – Aralık) 2004.

UYGUN Oktay (2000), “Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Anayasa Yargısı** 17, Ankara .

YAZICIOĞLU Ümit, “Üniter Devlet”, <http://www.yazicioglu.de/publikationen/kurdisch05.pdf>

YURDUSEV A.Nuri, “Ulus devlet veya üniter devlet nedir, yenir mi içilir mi?”, **Zaman Gazetesi** (10.09.2010),

YÜKSEL Mehmet (2004), **Modernite Postmodernite ve Hukuk**, Ankara: Siyasal Kitabevi.